

Stefan Raatgever

**DE
JONGEN
DIE VAN
DE
KLIF
SPRONG
EN
ZACHT
TERECHTKWAM**

UITGEVERIJ LUITINGH-SIJTHOFF

Voor Joost en Willem

Proloog

mei

*This is Major Tom to Ground Control
I'm stepping through the door
And I'm floating in a most peculiar way
And the stars look very different today*
- David Bowie, 'Space Oddity'

Had ik het allemaal niet veel eerder kunnen weten? Lag de waarheid niet voor het grijpen als ik beter had opgelet? Het leek wel of ik mijn hele leven mijn best had gedaan om het allemaal juist níet te zien. Om niet te begrijpen wat eigenlijk best te doorgronden was als ik maar niet zo bangig was geweest.

Of was ik werkelijk nog steeds dat jongetje dat zijn moeder keer op keer dezelfde vraag stelde in de hoop dat het antwoord me nu ineens wel dat gezochte gevoel van herkenning zou bezorgen?

Mijn moeder legde het steeds geduldig uit. 'Instinct? Dat is een klokje dat diep vanbinnen tikt, ergens in het hoofd van de beer. Als zijn eigen wekker daar afgaat, weet hij wanneer zijn winterslaap voorbij is.' Ik was een jongetje, net van de kleuterschool verlost, en zat hele middagen op het uitgesleten tapijt voor de televisie.

Met mijn gezicht op amper een meter van het scherm was het alsof ik er zelf stond: op de Afrikaanse savanne met zijn vraatzuchtige roofdieren en zielige antilopeveulens, in

het donkere oerwoud waar apen woonden die in de verte op harige mensen leken, en vooral in die eindeloze naaldbossen in het westen van Canada. Daar huisden volgens de films bruine beren, zo groot als onze Opel Corsa en met een muil zo diep als een trapgat. Met hun klauwen sloegen ze glanzende zalmen uit de beken en verslonden die in enkele ongeïnteresseerde beten. Soms spartelde de rest van de visenstaart nog op de grond als de beer al was uitgegeten. Wat een machtig dier! En wat ik het opzienbarendst vond: altijd precies op tijd ter plaatse als de zalmen zich door veel te ondiep water tegen de stroom op worstelden.

Die trektocht viel elk jaar exact samen met het einde van de winterslaap van de beer. Maandenlang had hij in een met twijgen bekleed hol liggen nietsdoen, zo leerde ik van die documentaires. Maar wat ik niet begreep: hoe koos dat dier zijn moment zonder elke dag de zalmdichtheid van de rivierloop te peilen? Het begrip instinct bracht me in verwarring. Ik kon me niets voorstellen bij een uurwerk dat ergens in de woeste berenkop aftelde tot het grote visalarm.

‘Hebben mensen dat ook?’ vroeg ik mijn moeder. Het leek me eng, zo’n klokje in mijn hersenpan.

Ze knikte beslist. ‘Soms voel je wat je moet doen, zonder dat iemand je dat heeft verteld. Dan praat je innerlijke stem. Je hoeft er alleen maar naar te luisteren,’ zei ze voordat ze me sommeerde mijn half afgebouwde legodorp op het vloerkleed af te breken. Ik gehoorzaamde zonder tegensputteren.

Maar hoe ik me ook concentreerde, ’s avonds laat onder mijn ijsbeertjesdekbed, nooit hoorde ik het tikken van een inwendig horloge of een stem uit de diepte. Naarmate ik opgroeide, voelde ik juist een groot gebrek aan een vanzelfsprekende koers. Hoe langer ik toekeek hoe het echte

leven zich om mij heen voltrok, des te meer ik verlangde naar een dwingende richtingaanwijzer. Ik zocht hem in de woorden van iedereen die me op weg probeerde te helpen, maar hoorde uiteindelijk slechts de luide stilte binnenin. Die twijfel vrat me langzaam op.

Zelfs op de basisschool moet het zijn opgevallen. Het kon niet anders of dat was de reden dat meester Van Noort me op een middag na de laatste bel met een kort commando bij zich riep. Hij droeg me op de stoelen op de formica tafels te stapelen, het schoolbord te boenen en te wachten tot hij terugkeerde.

Dat laatste duurde veel langer dan ik verwachtte. Met een vrij maniakale drift had ik mijn schoonmaakwerk uitgevoerd. De stoelpoten op de bureautjes wezen allemaal naar de hoekige tl-lichtbakken aan het plafond. Zou Van Noort me willen testen? Voor alle zekerheid repeteerde ik de hoofdsteden op de Europese landkaart aan de wand.

Meester Van Noort was een man met natuurlijk gezag. Hij was het hoofd van de school, maar droeg precies zulke vrolijk bedrukte truien als meester Hoefslag van groep 6 en meester Pijnacker van handenarbeid. Om het gelijkheidsprincipe van zijn lerarenkorps te bewaken of omdat hij simpelweg geen smaak had – het kon allebei. Verschil was dat Van Noort nooit lachte. Eén keer dacht ik hem op vrijdagmiddag te zien glimlachen, maar dat bleek een misverstand. Van Noort had een stukje appelschil tussen zijn tanden gekregen.

Het uitblijven van de terugkomst van Van Noort maakte me steeds nerveuzer. Toen hij uiteindelijk het lokaal binnenliep en achter zijn bureau ging zitten, keek hij me met een vorsende blik aan.

‘Alec,’ zei hij en hij liet een stilte vallen. Ik wist niet of ik nu ‘ja, meester’ moest zeggen of alleen moest luisteren. Ik

wachtte zo lang met kiezen dat het automatisch het laatste werd.

'Alec, er zijn in het leven twee soorten mensen. Zij die te veel nadenken en zij die veel te weinig nadenken.' Hij zweeg weer.

'De tweede categorie is veruit het grootst. Te groot als je het mij vraagt. Maar daar gaat het nu niet om. Wat ik zeggen wil: jij hoort als enige in de klas bij de eerste groep. Sterker: ik heb nog nooit een elfjarige zo zien piekeren voor hij uiteindelijk iets doet. Jouw leeftijdsgenoten zijn spelende kinderen, jij lijkt soms een oude man achter een kruiswoordraadsel.'

Hij nam een slok van zijn thee en staarde me zo doordringend aan dat ik kramp in mijn buik kreeg. Toen zei hij niet onvriendelijk: 'Als er thuis problemen zijn, zeg je het tegen me, hè?'

Van de rest van het gesprek weet ik amper meer iets. Maar het gevoel waarmee ik na afloop over het schoolplein liep, kan ik oproepen wanneer ik wil. Alsof ik betrappt was op iets onbehoorlijks. Beschaamd, bijna naakt.

Maar nu ik me op tweeëntwintig dagen van mijn eindexamen vwo bevind, meen ik het voor het eerst waar te nemen: een dwingende grondtoon die al het rumoer van buiten overstemt. Een zweem van helderheid, die me opeens laat denken dat ik iets van het leven begrijp. Is dit het nu? Is dit het instinct dat de beer deed ontwaken uit zijn winterslaap? Kan ik net als hij vertrouwen op mijn innerlijke stem?

Tegelijk lukt het me om me voor het eerst echt te verplaatsen in die zalmen. Wat als ze zich bewust waren geweest van hun werkelijke overlevingskans? Zouden ze dan nog hebben durven vertrekken?

I

DE SPRONG

Zeven maanden eerder

It's funny, but I had no sense of living without aim

The day before you came

– ABBA, 'The Day Before You Came'

1

I've looked at clouds from both sides now

From up and down and still somehow

It's cloud's illusions I recall

I really don't know clouds at all

– Joni Mitchell, 'Both Sides Now'

'Dus Seneca wordt 's ochtends wakker, is-ie dood.' Onder grote hilariteit rondde De Ridder zijn betoog af. Het dreigde vooraf nog een donderdag als zovele te worden. We zaten sinds de zomervakantie alweer weken vast in de cyclus van lange lesdagen, voorbereidingen op het eindexamen, bezorgde aansporingen van onze docenten en vooral veel verveling. Het Vreeswijk College, een in de stijl van de Amsterdamse School en in deprimerende bruintinten opgetrokken pand, leek een schilderij van Escher: overal nieuwe trappenhuizen, klaslokalen en verse leraren, maar nergens een uitweg uit het doolhof.

Toch was een vol rooster beginnen met een uurtje De Ridder nog best te harden. Hij was geschiedenisdocent met een voorliefde voor het tijdperk van de Romeinen en de oude Grieken. En, moest ik toegeven, hij kon beeldend en soms zelfs gewoon vermakelijk vertellen. Nu hij over een beroepsredenaar als Seneca sprak, waande hij zichzelf een retoricus in het midden van de Romeinse senaat. Met ons clubje vermoeide leerlingen als zwijgende toehoorders op de witstenen tribunes.

Met gedragen dictie vertelde hij het levensverhaal van de

filosoof, die als pleegvader en mentor van de toekomstige, nog minderjarige keizer Nero was aangesteld. Net als zijn idolen uit de oudheid bediende onze leraar zich van gezwollen volzinnen en vergeelde humor om zijn leerlingen bij de les te houden. Door zijn witgrijze haar en de diepe groeven in het gezicht leek het trouwens ook best mogelijk dat De Ridder werkelijk ter plaatse was geweest tijdens Seneca's verbale oorlog met de later geestesziek geworden Nero. Maar dat durfde op het Vreeswijk niemand hardop te zeggen.

Hoe dan ook: De Ridder had er zin in vandaag. Zelfs het tragische einde van Seneca's leven, waarbij alleenheerser Nero hem dwong tot een theatrale zelfmoord, kruidde hij met droogkomische zinnen. 'Het was voor Seneca een troost dat hij tot in zijn laatste uren exact volgens zijn filosofische school, de Stoa, kon leven. Een goede stoïcijn benaderde zijn filosofie niet zomaar een beetje pragmatisch, maar als compromisloze leidraad voor zijn leven.' Hij pauzeerde even. 'Maar goed, zo'n gedwongen zelfmoord komt natuurlijk altijd ongelegen.'

De Ridder genoot van het lachsalvo dat volgde en keek triomfantelijk de klas rond. Het was tijd te testen of er mensen waren geweest die op dit vroege uur het gehele verhaal wakker hadden meegemaakt. Ik deed mijn best zijn blik te ontwijken, maar dat was niet nodig. De Ridder mikte op de raamzijde van het lokaal. Daar stutte Sophie Kistemaker haar wang met haar rechterhand. Ze staarde naar buiten. Precies wat De Ridder nodig had voor een toegift voor zijn onemanshow.

'Waarom denk je dat Seneca aanvankelijk voor vrijwillige verbanning koos, Sophie?'

De klas hield de adem even in. Sophie was zich niet van

het naderende onheil bewust en bleef roerloos door het venster staren. De Ridder kuchte nadrukkelijk en herhaalde zijn vraag, nu met licht dreigende intonatie. Sophie keek verschrikt op. Ze was een schuchter type. Het opvallendst aan haar was dat er niets opvallend aan haar was. Toch viel er af en toe best met haar te lachen.

Nu niet. Ze zocht oogcontact met Elze naast zich, zodat die haar kon souffleren. Maar De Ridder begon zijn geduld te verliezen. 'Waarom ging Seneca uit zichzelf in ballingschap, Sophie?'

De tweestrijd was op Sophies gezicht te lezen: toegeven dat ze geen idee had wie Seneca eigenlijk was en de beruchte toorn van De Ridder trotseren óf een poging wagen en hopen op de barmhartigheid van de leraar. Ze koos het laatste. En dus voor een langzame lijdensweg.

'Dat was de beste optie.'

'Voor wie?'

'Voor Seneco, natuurlijk.'

De Ridder verslikte zich bijna. In het muffe klaslokaal hing ondanks het vroege uur een broeierige spanning.

'Senecó dus. Je hebt toch wel geluisterd, hè?'

'Ja, hoor.'

Weer een stap verder in de val. De Ridder hield zich in. Blijkbaar wilde hij als een wrede kat nog even met zijn net gevangen prooi spelen voor hem aan stukken te scheuren.

'Mooi zo. Vertel me dan maar wat de reden was dat deze Seneco uiteindelijk Julius Caesar vermoordde!' Er steeg ingehouden gelach op uit de klas. Sophie wiebelde ongemakkelijk op haar stoel. Ik gokte dat ze op dit moment haar opties afwoog. Een sprint naar de deur? Dan moest ze langs het bureau van De Ridder. Die optie viel af. Een zijwaartse sprong dwars door het raam dan, de binnenplaats op? Weinig

aantrekkelijk. Een spontane moordaan slag op een docent? Waarom ook niet?

Sophie wist dat De Ridder bij elk antwoord dat ze nu gaf, zou beginnen aan een donderende monoloog over leerlingen die eigenlijk zouden moeten worden opgesloten, hun door en door verrotte toekomst en zijn eigen – als gevolg van al dat onrecht – afnemende krachten. Best vermakelijk. Behalve voor de leerling in kwestie.

‘Omdat Caesar zijn toespraken steeds afkeurde,’ mompelde ze uiteindelijk.

De Ridder keek haar een ogenblik als versteend aan. Daarna greep hij zich vast aan zijn stoelleuning, gooide zijn hoofd naar achter, haalde twee keer hoorbaar diep adem en stootte toen een wolfachtig gehuil van misnoegen uit.

Toen ging de deur open.

‘Bent u meneer Ribbel?’ vroeg een jongen, die zijn hoofd naar binnen stak. De Ridder richtte zich op en staaarde een ogenblik sprakeloos naar zijn bezoeker. Die keek terug met een zelfvertrouwen dat ik zelden had gezien. Zijn rugzak hing nonchalant half over zijn schouder.

‘Seneco is de naam,’ zei De Ridder toen. ‘Ik ben de opvolger van de heer Ribbel. Die is vorige week opgenomen in een tehuis voor overspannen leraren. Hij kon er niet meer tegen. Een tragisch geval. Maar persoonlijk kan ik hem wel begrijpen. Een klas vol leerlingen die liever het schoolplantsoen bestuderen dan zich te wijden aan de groten der geschiedenis. U begrijpt het vast wel. Die man is simpelweg gek geworden. Oud was hij al en toen ook nog eens kinds!’

Het gegriinnik in de klas ging nu over in hard gelach. De jongen liet zich niet afschrikken. Onder luid gejoel liep hij op het podiumpje van De Ridder af. ‘Ik zoek klas 6B. Is dat hier? Ik ben een nieuwe leerling!’

De Ridder richtte zich tot zijn gehoor. 'Zijn jullie klas 6B?' riep hij boven het tumult uit. 'Meneer hier is een nieuwe leerling, vandaar.'

Een samenhangend antwoord van 6B viel niet meer te verwachten.

'Het schijnt zo te zijn,' hernam De Ridder, terwijl hij tussen zijn papieren naar een lijst met leerlingen zocht. 'Uw naam?'

'Björn Forsberg.'

'Meneer Forsberg, u bent bijna drie kwartier te laat. Houd uw tas dus alstublieft vast en verlaat dit lokaal voordat ik u vermoord. Net als Senecó met Julius Caesar heeft gedaan.'